

Globe: A Journal of Language, Culture and Communication, special issue 1: 107-118 (2016)

Interkulturel kompetence og vejrudsigter – et plædoyer for kulturkontrastiv lingvistik

Mette Skovgaard Andersen, Copenhagen Business School

Abstract: Overalt i uddannelsessystemet, og særligt inden for humaniora, fordres der, at de studerende besidder interkulturel kompetence. Hvordan denne interkulturelle kompetence læres, hersker der imidlertid ikke helt enighed om, og sprogundervisere f.eks. står ofte postulerende med deres udsagn om, hvordan en modersmålstalende ville opfatte et givet udtryk. I dette bidrag plædoyer der for at genoplive den kontrastive tekstlingvistik og anvende den på en ny måde inspireret af Brislin et al.'s begreb om *kritisches Ereignis* (1986), således at de studerende tvinges til på én og samme tid med Bredellas ord (2001) at have et *Innenperspektive* og et *Aussenperspektive*.

Keywords: Interkulturel kompetence, sprogtypologi, kulturkontrastiv, supertype.

1. Introduktion/indledning

En lang række af de uddannelser, der f.eks. udbydes på Copenhagen Business School (forfatterens arbejdsplads), har netop interkulturel kompetence som centralt læringsmål. Det gælder uddannelser som Interkulturel Markedskommunikation, Europæisk Business, Interkulturel Kommunikation og Ledelse samt Cand. Ling. Merc. i International Virksomhedskommunikation. Ikke overraskende har det været et tilbagevendende diskussionsemne i miljøet, hvordan studerende bedst opnår interkulturel kompetence. I denne læringskontekst antages det ofte, at vejen til interkulturel kompetence er indlemning i miljøet, det såkaldte *immersion*, hvilket man kan se af universiteternes store fokusering på udlandsophold (se også Andersen & Jensen 2005). I denne artikel vil jeg præsentere et gammelkendt alternativ til undervisningen i interkulturel kompetence, nemlig den kulturkontrastive lingvistik, på en ny måde og på baggrund af et case-eksempel og en konkret analyse, der blandt andet er inspireret af Durst-Andersens supertypeteori (f.eks. 2008, 2011a, 2011b, 2015) argumentere for, at anvendelse af kulturkontrastive analyser og eksperimenter kan føre til tilegnelse af interkulturel forståelse og kompetence.

2. Baggrund og struktur

Baggrunden for den undersøgelse, der skal fremlægges her, er, at jeg som underviser ofte oplever, at de studerende såvel i deres skriftlige som deres mundtlige produkter på tysk synes at mangle evne til målgruppetilpasning, samt at deres fejl udover de grammatiske ofte består i mangel på pragmatisk/diskursiv kompetence eller interkulturel kompetence (se også Andersen 2014). I sådanne tilfælde hævder jeg som underviser undertiden, at en tysker ville opfatte en ytring på en bestemt måde og f.eks. blive fornærmet. Sandheden er imidlertid, at et sådant udsagn er baseret mere på intuition og fornemmelse end på evidens, og at udsagnet derfor kan risikere at fremstå postulerende og lidet troværdig. Dette er næppe befordrende for de studerendes tilegnelse af interkulturel kompetence, hvorfor det må overvejes, hvorledes et sådan udsagn i højere grad kan blive evidensbaseret. Der findes meget lidt forskning, der kvalificerer sådanne postulater, og formålet med denne artikel er på den ene side at medvirke til at udfylde dette hul ved at evidensbasere lignende udsagn, og på den anden side at belyse læringspotentialer i kulturkontrastive analyser.

Efter først at have nærmet mig en definition af *interkulturel kompetence* i kapitel 3 fremlægges en (kultur)kontrastiv analyse af danske og tyske vejrudsigter i kapitel 4, hvor jeg også fremlægger og diskuterer et eksperiment med disse vejrudsigter. De mulige konsekvenser diskuteres

i kapitel 5.

3. Interkulturel kompetence

Begrebet *interkulturel kompetence* er omdiskuteret. Alle delelementerne *inter*, *kulturel* og *kompetence* har været genstand for forskellige definitioner og er omtvistede, og kompetencebegrebet i sig selv står siden Bologna-processen centralt i den danske uddannelsespolitiske debat. Illeris (2012: 139) påpeger dog, at begrebet trods sin prominens ikke synes velafgrænset. I Undervisningsministeriets *Introduktion til den danske kvalifikationsramme for livslang læring* defineres kompetence som ”evnen til at anvende viden og færdigheder i en given kontekst” (Undervisningsministeriet 2000), idet viden omfatter både viden om et emne og forståelse, ”det vil sige, om man er i stand til at sætte sin viden i sammenhæng og forklare den for andre. Viden kan være både om teori og praksis” (ibid.). Færdigheder defineres som ”det, man kan gøre eller udføre” (ibid.). Kombineres ovenstående med det interkulturelle aspekt, kan det hævdes, at interkulturel kompetence er evnen til at anvende såvel viden om kultur(er) som sproglige færdigheder i en given situation (se også Andersen & Verstraete-Hansen 2014: 220). Byram (2000) opdeler den interkulturelle kompetence i fem delelementer: 1) Holdninger 2) Viden 3) Færdigheder i at fortolke og relatere 4) Færdigheder i selvstændig undersøgelse og interaktion 5) Kritisk kulturel bevidsthed/politisk dannelse. Denne opdeling gør det umiddelbart nemmere at arbejde med begrebet i pædagogisk øjemed, idet man vil kunne fokusere på delelementer i sit arbejde med at øge den samlede interkulturelle kompetence. Jeg vender tilbage til dette. Byram beskriver endvidere en person med interkulturel kompetence som:

Someone with some degree of intercultural competence is someone who is able to see relationships between different cultures - both internal and external to a society - and is able to mediate [...]. It is also someone who has a critical or analytical understanding of (parts of) their own and other cultures - someone who is conscious of their own perspective, of the way in which their thinking is culturally determined [...] (2000: 10)

Anglisten Bredella (2001), der er fortaler for en antropologisk metode, beskriver det at have interkulturel kompetence som på én gang at have et *Innenperspektive* og et *Aussenperspektive*, altså viden om både sig selv og viden om den anden og samtidig evnen til at se sig selv med den andens øjne og koble denne evne til en fortolkning, et perspektiv og en interaktion:

Um die fremde Kultur in ihrer Andersheit zu verstehen, müssen wir einmal eine Innenperspektive einnehmen, und das Selbstverständnis der Menschen der fremden Kultur rekonstruieren. Da aber Menschen sich über sich selbst täuschen können, müssen wir auch unsere Aussenperspektive ins Spiel bringen. Die Innenperspektive ist notwendig, um den Ethnozentrismus zu überwinden, und die Außenperspektive ist notwendig, um sich nicht unkritisch der jeweiligen Außenperspektive auszuliefern, indem man die Spannung zwischen Innen- und Außenperspektive entfaltet. (Bredella 2001: 12)

Andre forskere har lignende definitioner, og samlet kan det konkluderes, at der nok hersker en vis konsensus om, hvad interkulturel kompetence er, men derimod ikke om, hvilken undervisningsvej, der giver lettest adgang til interkulturel kompetence. Germanisten Warner (2009) foreslår med sit begreb *literary pragmatics*, at litteraturen kan være en vej til den interkulturelle kompetence, og også Kramsch har set litteratur som en mulighed (se f.eks. Kramsch 1993). Kramsch talte tidligere om, at det handlede om at finde et *third place*, altså et tredje sted, der hverken var ens eget eller den

andens, men har nu erstattet dette begreb med den symbolske kompetence, da sidstnævnte omfatter kulturbegrebet som værende mere dynamisk. (Kramsch 2009).

En pointe i nyere kulturforskning er, at kultur netop ikke er statisk og permanent bundet f.eks. til en nationalitet, men at den globale borger har multiple kulturelle ståsteder (se også Andersen & Verstraete-Hansen 2014). Det efterlader imidlertid fremmedsprogsunderviseren i en endnu vanskeligere situation. Udsagn som det førnævnte ”En tysker ville blive fornærmet” vil i al sin stereotypisering ikke give nogen mening. For hvad vil det overhovedet sige at ”være tysker”? Dette kunne være et argument for igen i kulturundervisningen at vende sig mod sproget, det sproglige særpræg og den kultur, eller med Durst-Andersens (2011b) ord, *det kulturmentale univers*, der kommer til udtryk gennem sproget. Kniffka (1995) foreslår, at den kulturkontrastive lingvistik kan give os dette indblik og skriver:

The term ”culture-contrastive grammar” (CCG) is used here in a programmatic, non-technical sense, rendering the general assumption – which seems beyond reasonable doubt, no matter which particular grammatical model one prefers – that, eventually, it is necessary to describe cultural differences, verbal behavior in cultural contrast in terms of a grammar, encompassing grammatical data in the customary sense (morphology, phonology, syntax, etc.) on the one hand, and pragmatic data on the other including constitutive ingredients responsible for why speech events in various cultures look the way they do. (Kniffka 1995: 17)

Kniffka mener, at formålet med sådanne undersøgelser er at komme frem til en teori, der kan forklare, hvorfor sproget er som det er (ibid.). Mit ærinde i dette bidrag er dog ikke at opstille en sådan teori, men at vise, hvor langt kulturkontrastive undersøgelser kan bringe os i den interkulturelle læring, og undersøgelsesgenstanden er i mit tilfælde altså danske og tyske vejrudsigter.

4. Empiri og kulturkontrastiv analyse

Adamzik (2001: 22) hævder ganske vist med udsagnet „Wer muss schon in der Fremdsprache [...] Wetterberichte verfassen?“, at det ingen fremmedsprogpædagogisk relevans har at beskæftige sig med vejrudsigter. Vejrudsigter har endog været betragtet som kulturløse og var således en af de første teksttyper, man forsøgte at oversætte maskinelt. Selvom Adamzik har ret i forhold til den produktive relevans, kan man, til trods for at der umiddelbart er tale om prototypen på en informativ tekst, ikke vide, om en kulturkontrastiv undersøgelse af danske og tyske vejrudsigter kunne vise sig at være receptivt og interkulturelt relevant, og jeg satte mig derfor for at undersøge forskelle og ligheder mellem udvalgte danske og tyske vejrudsigter i en teksttype, hvor man ikke umiddelbart ville forvente at finde store forskelle. I forlængelse heraf blev der gennemført et eksperiment. Den empiriske undersøgelse falder i to dele: I (4.1) – (4.3) gennemføres en kulturkontrastiv undersøgelse af transskriberede vejrudsigter fra hhv. to tyske og to danske landsdækkende TV-kanaler (DR1 og DR2 samt ARD og ZDF) og i (4.5) undersøges tyske respondenters reception af danske synkroniserede vejrudsigter. De to dele bindes i (4.4) sammen af mulige forklaringsansatser til de konstaterede forskelle.

Empirien bestod af et dansk og et tysk korpus med transskriberede vejrudsigter bestående af hver omkring 50.000 typeenheder. Det tyske korpus var dog lidt mindre end det danske. Datamaterialet blev først optaget på video og dernæst transskriberet. Der udvalgte på begge sprog vejrudsigter af varierende længde, fra forskellige tidspunkter på dagen og med forskellige speakere, såvel mandlige som kvindelige. Speakerne var alle meteorologer.

Da jeg i undervisningen især har oplevet målgruppetilpasningen, altså evnen til at sætte sig i

den andens sted og indtage hans/hendes perspektiv, som værende et problem, fokuserede jeg i den kontrastive analyse på følgende fænomener: konceptualiseringen af vejr-fænomenerne (4.1), relationerne mellem vejret og modtager (4.2), relationerne mellem afsender/speaker og modtager (4.3) med henblik på at finde forskelle og ligheder mellem disse.

4.1. Konceptualiseringer af vejr-fænomener

De forekommende vejr-fænomener var pga. årstiden og landenes relativt ens beliggenhed omtrent de samme i de tyske som de danske kilder. Det drejede sig om på dansk: *vejr, front, vind, luft, temperatur, højtryk* og på tysk: *Wetter, Front, Wind, Luft, Temperatur* og *Hoch/Hochdruckgebiet*. Konceptualiseringen af vejr-fænomenerne viste sig imidlertid at være forskellig. I det følgende fokuserer jeg på konceptualiseringen af vejr-fænomenerne, idet jeg ser på hvordan vejr-fænomenernes bevægelse opfattes. Jævnfør den kognitive semantik (se blandt andet Lakoff & Johnson 1980; Lakoff 1987), vil mennesket nemlig konceptualisere forandring ved hjælp af bevægelse(sverber), og netop forandring, altså ændringer i vejret, er det essentielle i vejrudsigter. Jeg antog altså på baggrund af en kognitiv-semiotisk inspireret tilgang, at bevægelsesverber var lig med forandring, og det kunne konstateres, at de respektive danske vejr-fænomener i det danske korpus blev kombineret med ca. tre gange så mange bevægelsesverber sammenlignet med de tyske ditto (91 i dansk korpus overfor 30 i tysk korpus jf. tabel nedenfor):

Tabel 1: Vejr-fænomener og antal udtryk med vejr-fænomen + bevægelse

Vejrfænomen	DK	TY
Vejr/Wetter	7	1
Luft/Luft	16	6
Vind/Wind	16	8
Front/Front	31	3
Temperatur/Temperatur	16	5
Højtryk/Hoch	5	7
I alt	91	30

Det kan umiddelbart undre, da det danske vejr næppe ændrer sig tre gange mere end det tyske. For at komme konceptualiseringen nærmere undersøgte jeg derfor bevægelsesverbernes konkrete manifestation yderligere. Da det ville være for omfattende i nærværende artikel at gennemgå alle bevægelsesverberne, illustrerer jeg nedenfor eksemplarisk de observerede forskelle på vejr-fænomenet *front* (bevægelsesverber nedenfor i kursiv):

Danske eksempler (Uddrag)

- *fronten er på vej til os*
- *en front, der kommer til at nærme sig lidt*
- *det er en varmefront, en lidt tyndbenet en, der har passeret os*
- *den her noget tyndbenede varmefront har spadseret igennem landet*
- *der er blevet åbnet for nogle fronter, som kan bevæge sig ind fra*
- *det er en koldfront, der trækker ind*
- *koldfronten her ligger sådan lige og strejfer den nordlige del af landet*
- *..når koldfronten løber ned over Nordvestjylland*

Tyske eksempler: (alle)

- die Front, die *sich* dann weiter *verlagert hat*
- zusammen mit einer Wärmefront, die den Norden *streifen wird*

Det er tydeligt, at de danske bevægelsesverber generelt er mere differentierede, og det er endvidere bemærkelsesværdigt, at de tenderer mod at fremhæve et mådes aspekt. En større differentiering og en tendens til at knytte et oplevelsesaspekt hhv. en vurdering af fænomenerne ses endvidere, når man undersøger de danske og tyske prædikative adjektiver, der knyttes til begrebet *vejr*. Således beskrives vejret på dansk som: *dansk, mildt, trist, koldt, aktuelt, drastisk, skyet, spændende, flot, nyt, klart, overskyet, skiftende, fint, ensartet, gråt, tørt, vådt, ustadigt, blæsende, vinterligt, nogenlunde og anderledes*, mens de tyske adjektiver ikke i nær samme grad gengiver hverken et oplevelsesaspekt eller en vurdering af vejret. Det tyske vejr er kun: *ruhig, typisch, trüb og warm*.

Det kan altså konkluderes, at de danske vejrfænomener beskrives mere differentieret med en tendens til at videregive et oplevelses- og vurderingsaspekt.

4.2. Relationer mellem vejr og modtager

Ifølge Levinson (1994: 62) er deiksis den måde, hvorpå diskursdeltagernes rolle er kodet i ytringen. En undersøgelse af persondeiksis er derfor oplagt, når fokus er på, hvilke relationer, der skabes mellem vejret og modtageren. Da vejrudsigter som tidligere nævnt må antages at være informative tekster med vejrfænomenet som diskurstema, forventes forekomsten af personpronominer ikke at være stor. Forekomsten af persondeiksis er imidlertid ikke ubetydelig. I alt optræder der 282 forekomster af 1. og 2. persons deiksis på dansk mod 115 på tysk, og der er en markant forskel på især 1. persons deiksis, 267 forekomster på dansk mod 67 på tysk. Dette kunne indikere, at afsender spiller en større rolle i danske vejrudsigter (i sammenligning med de tyske), samt at relationen mellem afsender og modtager i det hele taget diskursiveres langt hyppigere på dansk end på tysk. Især omfanget af 1. persons deiksis *vi* versus *wir* udviser en interessant forskel. Det danske *vi* er inklusivt og omfatter oftest både afsender og modtager, medens det tyske *wir* er eksklusivt og næsten udelukkende refererer til afsenderen i studiet, jævnfør eksemplerne nedenfor fra hhv. de danske og de tyske vejrudsigter:

- det må *vi* jo så se, når *vi* sådan når længere frem, men det er sådan en lidt ulden sag, *vi* skal have fat i deroppe
- hier unten haben *wir* Todtmoss geschrieben

Også undersøgelsen af stedsdeiksis fremviser markante forskelle, idet *den her, det her* og *de her* samt blot *her* optræder i alt 267 gange mod 36 gange *hier* på tysk. Den for førstnævnte *her*-konstruktion typiske sætningsinformationsstruktur med emfatiske konstruktioner som: *det er den her skybrømme, den kan ... forekommer i øvrigt slet ikke på tysk*.

På baggrund af den forskellige anvendelse af deiksis på tysk og dansk kan det konstateres, at den danske afsender er langt mere eksplicit præsent end den tyske, samt at der på dansk synes at være en tendens til at opnå konsensus med modtager om, hvad der tales om. De danske vejrudsigter synes i højere grad end de tyske at være en fælles anliggende mellem diskursdeltagerne. På denne baggrund var det nærliggende at undersøge anvendelsen af modalitet.

4.3. Relationerne mellem afsender og modtager

På baggrund af den tydeligere afsendertilstedeværelse i de danske vejrudsigter sammenlignet med de tyske var det forventeligt, at de danske vejrudsigter ville indeholde flere modalitetsudtryk. Jeg

anvendte her Nyuts inddeling i dynamisk, deontisk og epistemisk modalitet (2006: 2) og fokuserede på epistemisk modalitet, idet denne i særdeleshed er udtryk for afsenderholdning.

Inden for samtlige undersøgte modalitetsudtryk, dvs. modaladverbier, modalpartikler samt modalverber, var frekvensen på dansk markant højere end på tysk. Som eksempel kan nævnes modaladverbierne *måske* og *nok* på dansk med henholdsvis 34 og 24 forekomster overfor *vielleicht* og *wahrscheinlich* på tysk med henholdsvis 6 og 4 forekomster. Disse modaladverbier denoterer ifølge Choi (2006: 146) "[...] the speaker's status of knowledge" og tyder på større usikkerhed hos den danske afsender (se også senere under (4.4) Forklaringsansatser). Et andet eksempel er en dialogkonstituerende modalpartikel (Jensen 1997: 19) som den danske *jo* og det tyske *ja/doch* med henholdsvis 72 og 6 forekomster, hvilket også er en markant forskel. Endelig er forskellen i brugen af modalverber på dansk og tysk virkelig bemærkelsesværdig. Således anvendes der i hele korpus 24 tyske mod 146 danske modalverber. Yderligere modificeres disse ytringer med modalverber på dansk meget hyppigt. Der ytres altså ikke blot, at *vi kan få sne*, men udsagnet modificeres så meget, at det nærmest bliver hypotetisk, f.eks. til *det kan altså godt være, at vi måske får en smule sne*. Jeg vender tilbage til dette nedenfor.

Konklusionen på ovenstående komparative og kontrastive undersøgelse var, at til trods for den umiddelbare antagelse om, at vejrudsigterne på begge sprog var informative, syntes de danske vejrudsigter at adskille sig markant fra de tyske og indeholdt med Brinkers typologi (1985: 125) klare træk fra appeltekster. Sammenlignet med den tyske modtager, der primært får viden, får modtager i de danske vejrudsigter betydeligt mere information om afsenderens følelser, meninger og holdninger, og generelt er de danske vejrudsigter emotionaliserede og personaliserede.

4.4. Forklaringsansatser

Der kan være mange årsager til de markante forskelle, der er konstateret i de danske og tyske vejrudsigter, og da det som nævnt ikke er dette bidrags formål at komme frem til en egentlig teoretisk forklaring på disse, skal her blot peges på mulige årsager.

Forskellene kan være historisk betingede. Det er et kendt fænomen, at fjernsynskanaler i kamp om seerne tenderer mod *infotainment* i stedet for journalistisk information. Også vejrudsigter er blevet et sted, hvor kanalerne kan differentiere sig og stjæle seere fra hinanden. Udviklingen ses i både Tyskland og Danmark, men kan naturligvis være længere fremskreden i Danmark.

Forskellene kunne være dikteret af redaktionen, hvilket de dog har vist sig ikke at være. Samtlige kanaler meddeler på forespørgsel, at der ikke som sådan findes retningslinjer for, hvordan sproget i vejrudsigterne skal være. Alligevel kan det ikke udelukkes, at de enkelte kanaler over tid udvikler en særlig stil. Dog er det bemærkelsesværdigt, at denne stil synes at være mere bundet til sprog end til kanal (en undersøgelse af flere kanaler kunne kvalificere dette udsagn).

Forskellene kan være idiosynkratiske, hvilket dog også kan udelukkes på grund af sammensætningen i korpus. Det samme gælder eventuelle kønsspecifikke forskelle i sprogbrug, idet der er taget højde for, at både vejrmænd og vejrkvinder er repræsenterede i korpus.

Forskellene kan være geografisk betingede. Danmark er et mindre land at dække, hvorfor der er mere plads til smalltalk og kontaktskabelse. De nationale tyske vejrudsigter skal dække et større geografisk område, hvilket kan medføre en vis sprogøkonomi.

Forskellene kan være kulturelt betingede. Billig (1985) opererer f.eks. med begrebet *banal nationalism*, der dækker over, at nationalisme ikke nødvendigvis fremtræder i ren form, men også kan optræde i mere dagligdagssammenhænge ved det, han kalder *flagging*. Begrebet henviser til, at især medier (og dermed også vejrudsigter i TV) tenderer mod i overført forstand at flage med nationalt tilhørsforhold, og den markante brug af det inkluderende *vi* på dansk kunne være et eksempel på en sådan *flagging*. Det er ikke *vi her i studiet*, der kommer til at opleve vejret, således som det er på tysk, men derimod på dansk *alle vi danskere*, der bliver udsat for vejret. Den danske afsender 'flager' så at sige med fællesskabet.

Endelig kunne nogle af forskellene måske også forklares sprogligt. Som Jakobson (1959) for længst formulerede det, så adskiller sprog sig ikke ved, hvad de kan udtrykke, men ved hvad de skal udtrykke. I det konkrete tilfælde skulle det således være ensbetydende med, at tysk og dansk har forskellige grammatikaliseringer, og forskellene skulle kunne forklares derudfra. Et hurtigt blik på forskellene lader ane, at dette spor kunne være interessant at forfølge, og det er derfor nærliggende at se på, hvad sprogteoretiske betragtninger kan bidrage med. Jeg har her valgt at fokusere særligt på Durst-Andersens supertypeteori (se blandt andet Durst-Andersen 2008, 2011a, 2011b).

4.4.1. Ekskurs: Forklaringsansats – Durst-Andersens supertypeteori

Det vil føre for vidt her at gå ind i en nærmere diskussion af teori og mulig forklaringskraft, da artiklens fokuspunkt er et andet. Nedenfor refereres derfor kun til teorien.

Tidligere undersøgelser (Andersen 2010) har peget på, at (mundtligt) tysk må antages at være virkelighedsorienteret, medens (mundtligt) dansk er modtagerorienteret. Virkelighedsorienterede sprog tager ifølge Durst-Andersen (2011a, 2011b) udgangspunkt i modeller af virkeligheden, har en 3. person som afsenderorientering og er kendetegnet ved, at afsender kan opfattes som en reporter, der beretter om den situation, som afsender og modtager er fælles om, hvorimod modtagerorienterede sprog tager udgangspunkt i information om situationen, har 2. person som afsenderorientering og er kendetegnet ved at afsender kan opfattes som en, der informerer om sin oplevelse af situationen. Samtidigt sammenligner afsender i sidstnævnte tilfælde populært sagt sin oplevelse med modtagers oplevelse. Teorien kan forklare en lang række af mine observationer, men næppe alle. Men emotionaliseringen på dansk af vejrudsigterne kan være en indikation på, at afsender netop prøver at sætte sig ind i modtagers oplevelse. Tag som eksempel udsagnet: *Det bliver trist vejr*. Dette er et udsagn, der antyder, at såvel afsender som modtager vil opleve vejret som trist. Vejret i sig selv kan ikke være *trist*. Også 2. personsorienteringen kan forklares derudfra. At de tyske vejrudsigter ikke er emotionaliserede i den samme grad som de danske kan – ifølge supertypeteorien – forklares ved, at afsender netop ikke taler om sin oplevelse af vejret, men om hvordan vejret objektivt set er/bliver ifølge de meteorologiske undersøgelser. Durst-Andersen arbejder ligeledes med en opdeling på dansk i en såkaldt subjektiv og objektiv stemme (2011a, 2011b, 2015). Ved førstnævnte verbaliserer afsender fra sit menings- og trosunivers og siges altså at tale med en subjektiv stemme, medens afsender ved sidstnævnte verbaliserer fra sit videns- og erfaringsunivers og taler med en objektiv stemme. Netop tilstedeværelsen af partikler er ifølge Durst-Andersen et tegn til afsender om, at afsender taler med sin subjektive stemme (2015), og den markante brug af partikler og andre modalitetsudtryk i de danske vejrudsigter og den manglende tilstedeværelse i de tyske kan ses i dette lys. Når den danske afsender, som vi tidligere har set, taler om *at det da godt kan være at...* så markerer afsender, at han/hun taler med sin subjektive stemme fra sit meningsunivers og siger indirekte, at på baggrund af de undersøgelser vedkommende har gennemført, mener han/hun, at det vil blive sådan. Den tyske afsender siger derimod intet om sin mening eller tro, men kun om resultatet af sine undersøgelser.

4.5. Et modtagerorienteret eksperiment

Den ovenstående kulturkontrastive analyse i sig selv bibringer naturligvis ikke de studerende nogen interkulturel kompetence (se kap. 3). Vi har ganske vist fastslået, at der findes forskelle og belyst mulige forklaringer på dette, men selv hvis en studerende blev præsenteret for dette, ville det ikke gøre vedkommende interkulturel kompetent i Byramsk forstand. Den interkulturelle psykologi hævder med Thomas (2009), at de ureflekterede selvfølgeligheder, som stereotypiseringer og kulturstandarder er eksempler på, først bliver reflekterede i mødet med en *kritisches Ereignis*, en kritisk hændelse, og det er netop på den baggrund, at det følgende eksperiment skal ses¹. Tanken var

1 Metoden med *kritisches Ereignis* er udviklet af Brislin et. al (1986).

oprindeligt at teste en af mine egne selvfølgeligheder, nemlig det foran beskrevne postulat om, at en tysker ville opfatte den danske emotionaliserede kommunikationsmåde som uprofessionel, men eksperimentet viste sig at have interkulturelt læringspotentiale.

Et eksempel på en dansk vejrudsigt blev synkroniseret til tysk, idet den indlagte tale var en ordret dokumentarisk oversættelse (Nord 1997: 47ff). Pointen med at oversætte ordret var netop at undersøge, om en tysk modtager ville reagere som antaget på den danske måde at tale tysk på, idet det ofte er interferens på mange niveauer, der hindrer den interkulturelle kommunikation i at lykkes. Eksperimentet ville derfor kunne belyse, om modtager fortolkede udsagnene med udgangspunkt i egne normer, således som det ofte antages af fremmedsprogsundervisere (se ovenfor). De tyve tyske modtagere var i alderen 20-29, og de besvarede efterfølgende en elektronisk survey om deres oplevelse. Da der er tale om meget få respondenter, har jeg her valgt at betragte data både kvantitativt og kvalitativt og pointere, at der er tale om en mindre undersøgelse.

Surveyen havde til formål at undersøge modtagers oplevelse af informationsniveauet, den direkte tiltale, af vejret generelt og af forskelle mellem danske og tyske vejrudsigter. Endvidere blev der spurgt specifikt ind til et afsnit, der var kendetegnet af en meget høj grad af modalitet. Spørgsmålene lød i oversat version som følger:

1. I hvor høj grad føler du dig informeret om vejret?
2. I hvor høj grad føler du dig talt til (eller: vedkommer det dig det, du hører?²)
3. I hvor høj grad opfatter du den talende som en vidensautoritet? Altså: ved han/hun, hvad han/hun taler om?
4. Hvordan oplever du den talende i forhold til troværdighed?
5. Hvilke iøjnefaldende forskelle og ligheder er der – efter din mening -mellem denne vejrudsigt og en typisk vejrudsigt i Tyskland?

Desuden blev respondenterne bedt om at forholde sig til et meget modalitetstungt tekstuddrag, der var transskriberet ordret og altså gengivet på tryk. De blev her bedt om at forholde sig til, hvilke elementer i dette uddrag, der var bemærkelsesværdige og hvilke, der var utænkelige, hvis afsender havde været en tysk modersmålsafsender.

4.5.1. Hypoteser og resultater

I forhold til det første spørgsmål var forventningen, at de tyske modtagere ville føle sig dårligt informeret, fordi der var for meget støj omkring den egentlige information (for meget infotainment), men resultatet pegede i retning af, at kun lidt under halvdelen følte sig dårligt eller halvdårligt informeret (42%), mens lidt mere end halvdelen (58%) følte sig godt eller meget godt informeret.

For spørgsmål 2 var hypotesen tilsvarende, at de tyske modtagere ikke ville føle sig talt til og ikke ville opleve, at vejrudsigten vedkom dem. Hypotesen var begrundet blandt andet i den anderledes personorientering, som jeg antog, modtager ikke ville opfatte som inkluderende, men tværtimod ville opfatte som malplaceret, idet jeg forventede, at de ville fortolke personorienteringen med deres egen personorientering som målestok. Tendensen var klar. 78% følte sig ikke talt til eller følte ikke, at vejrudsigten vedkom dem. Det kan naturligvis ikke vides på baggrund af den kvantitative undersøgelse, hvorfor resultatet var således.

Formålet med spørgsmål 3 var i sin essens at teste udsagnet om, at en tysksproget ville opfatte en modtager, der så at sige talte tysk med dansk stemme, som uprofessionel. Med andre ord at se hvilke konsekvenser, det har for modtagers opfattelse, hvis afsender i for høj grad gør brug af inferens. Hypotesen holdt stik: Kun godt en fjerdedel (27%) mente, at vejrmænd/-damen vidste, hvad vedkommende talte om og altså var ekspert eller semi-ekspert, mens hele 47% antog, at

2 I tysk version: Wie angesprochen fühlen Sie sich?, hvilket faktisk kan gengives med begge oversættelser

afsender var ikke-ekspert og hele 26% mente, at han var decideret lægmand. Især dette resultat er bemærkelsesværdigt, idet såvel den tyske som den danske afsender er meteorologer og dermed teknisk set eksperter.

Tæt forbundet hermed var spørgsmål 4, idet det umiddelbart må antages, at risikoen for at blive vurderet som utroværdig er større, hvis man ikke opfattes som ekspert. Men resultatet viser, at lidt over halvdelen opfatter afsender som absolut troværdig eller troværdig (58%), mens 42% vurderer, at afsender er relativt til ikke-roværdig. Troværdigheden synes derfor at lægge sig tættere op af informationsniveauvurderingen end af ekspertvurderingen. Det kan dog ikke udelukkes, at troværdighedsvurderingen også skyldes, at der er tale om vejrudsigter.

Det sidste spørgsmål var åbent, og det blev ikke på forhånd fastlagt, hvad *typisk tysk* var. De typiske ligheder var ikke overraskende temaerne, billederne og fagbegreberne, og af forskelle var der flere respondenter, der nævnte den mere formelle beklædning i Tyskland, de kortere udsagn og ikke overraskende det anderledes sprog. Til illustration et par kvalitative kommentarer, her oversat:

- Det er snarere hypotetiske udsagn – ikke *det bliver sådan og sådan*, men *det kan godt være det bliver sådan* – relativt vage udtryk, ofte *altså* – på tysk er det hele mere sagligt
- Men det hele er mere knapt formuleret og bliver præsenteret væsentligt mere overbevisende. På dansk fjernsyn virker vejrmænd snarere som en, der kun formidler eventuelle prognoser
- (...) man får fornemmelsen af, at den flinke mand bare sådan fortæller en passant om vejret

Sådanne kvalitative kommentarer lader ane, hvilke konsekvenser det kan have, når danskeren overfører for meget af sin tone og sprog til tysk.

Også ved det modalitetstunge uddrag reagerer de tyske respondenter meget tydeligt på den dokumentariske oversættelse. På dansk lød tekstuddraget således:

(...), og så kan det måske godt være der - sådan enkelte steder bryder lidt sol igennem, hvor det er altså svært at sige og det er heller ikke sikkert at der kommer sol igennem, men det kan det da godt tyde på, at det kunne gøre nogle steder.

I dette udsagn får modtager blot at vide, at der måske kommer sol, og igen ser vi med Durst-Andersens begreber den tydelige verbalisering fra tros- og meningsuniverset jævnfør tidligere. I lyset af den kvantitative undersøgelse er de tyske reaktioner forudsigelige. De lyder blandt andet i oversat version:

- Det foreliggende udsagn indeholder absolut intet brugbart indhold og kunne have været udeladt (det indeholder ingen informationer)
- (...) det er snarere underholdende som et horoskop
- Der tales kun om sandsynligheder og usikkerheder
- Alt for mange relativiseringer

Det er tydeligt, at den tyske modtager ikke kan tage udsagnet alvorligt og fortolker udsagnet med en tysk målestok.

5. Perspektiver

Set i et læringsperspektiv er de mest interessante kommentarer imidlertid de kommentarer, der indikerer, at den kulturkontrastive analyse kombineret med det modtagerorienterede eksperiment har ført til interkulturel læring og måske en øget interkulturel kompetence. Nedenfor et par oversatte kommentarer:

- Der er tale om florumvundne udsagn – men jeg bliver meget bevidst om, hvor tør og oversaglig en vejrudsigt fremstilles hos os
- Min første reaktion var, at jeg sagde til hende, at vejrudsigten lød fuldstændig som hun talte (...) I forbindelse med denne undersøgelse lærer man altså bedre at forstå³

Eksperimentet kan hævdes at have ført til interkulturel læring, idet respondenterne med Bredellas (2001) ord på én gang har et *Innenperspektive* og et *Aussenperspektive*⁴. Om dette gør dem mere interkulturelt kompetente er der i det foreliggende ikke belæg for at hævde, men interkulturel læring må antages at være en forudsætning for interkulturel kompetence.

Betragter man eksperimentet med kulturteoretiske briller, vil nogle kulturteoretikere mene, at de kan forklare nogle af de konstaterede sproglige forskelle med nationalitetsforskelle eller forskelle i mentalitet. Hofstede (1980) mener f.eks. i sin efterhånden ældre undersøgelse, at danskere har en høj ambiguitetstærskel (høj tærskel for den såkaldte usikkerhedsundvigelse), mens tyskere (vesttyskere) har en lav. Og inden for dimensionen maskulinitet – femininitet rubriceres Tyskland som et maskulint samfund, der er kendetegnet ved en tro på præstation, direkte og ambitioner, hvilket medfører⁵ en direkte kommunikationsstil, en *to the point information*, mens Danmark anses for at være et feminint samfund, der er kendetegnet ved en omsorgstro, hvilket medfører en kommunikationsstil, der er mere præget af *love-and-harmony*. Vejrudsigternes karakteristika lader sig uden videre kategorisere her, men det statiske kulturbegreb, som f.eks. Hofstede arbejder med, giver ingen yderligere anvisninger til, hvad man kan gøre for at øge den interkulturelle læring og kompetence.

Det gør derimod den tyske coach Schroll-Machl (2013), der selv baserer sine arbejder på den interkulturelle psykologi (herunder Thomas 2009). Schroll-Machl arbejder med kulturstandardbegrebet. Kulturstandarder beskrives som ureflekterede selvfølgeligheder og dynamiske handlingsanvisninger, der ændrer sig efter interaktionsdeltagerne. Kulturstandarder bliver ifølge Schroll-Machl først tydelige for bærerne, når de udsættes for de tidligere nævnte *kritische Ereignisse* (på engelsk *critical incident*), hvilket her defineres som tilfælde, hvor en person konfronteres med noget, der er så anderledes end den forventede selvfølgelighed, at vedkommende tvinges til refleksion. Ved først at gennemføre den kulturkontrastive analyse og herigennem fastslå sproglige forskelle og ligheder mellem vejrudsigterne og dernæst udsætte respondenter for den dokumentarisk synkroniserede vejrudsigt, blev respondenterne netop udsat for en *critical incident*, og det kunne konstateres, at det i hvert fald for nogle af deltagerne førte til interkulturel læring. Eksperimentet har tilgodeset Byrams (2000) fem delelementer, hvilket dog ikke giver nogen sikkerhed for, at den opnåede kompetence kan anvendes. Ovenstående er et interessant pædagogisk perspektiv, der vil kunne forfølges yderligere og måske kan give den kontrastive tekstlingvistik en ny berettigelse.

Litteratur

- Adamzik, Kirsten (2001). 'Die Zukunft der Text(sorten)linguistik'. I Ulla Fix, Stephan Habscheid & Josef Klein (red.), *Zur Kulturspezifik von Textsorten*. Tübingen: Stauffenburg. 15-30.
- Andersen, Mette Skovgaard & Astrid Jensen (2005). 'Cultural differences in argumentation?

3 Respondenten har i en årrække arbejdet sammen med en af mine danske veninder i Tyskland.

4 Jeg har gennemført et lignende – ikke dokumenteret – eksperiment på et hold med tyve danske tyskstuderende. Deres reaktioner var parallelle. De bliver klar over, hvor lidt information, der er i mange danske vejrudsigter, og har dermed et *Aussenperspektive*, men synes omvendt i et *Innenperspektive*, at de tyske vejrudsigter er kedelige og tørre.

5 Her kommer den interessante *hønen-og-ægget* diskussion ind i billedet, som ikke skal diskuteres nærmere her, men handler om det basale forhold mellem sprog og tanke: taler en nation/et sprog på en bestemt måde, fordi brugeren tænker på en bestemt måde (har en bestemt mentalitet), eller er det fordi, de har denne måde at tænke på, at de bruger sproget sådan, som de gør.

- Analysing German and British university discourse'. *Proceedings of The Association for Business Communication 7th European Convention*: 9.
- Andersen, Mette Skovgaard (2010). 'Cultural fingerprints in national weather forecasts'. I Per Durst-Andersen & Elsebeth Lange (red.), *Mentality and Thought: North, South, East and West*. Frederiksberg: Copenhagen Business School Press. 171-185.
- Andersen, Mette Skovgaard (2014). 'Die verschwundene Fachsprache: Die Entwicklung des Deutsch-studiums an der Kopenhagener Wirtschaftsuniversität (CBS)—ein Praxisbericht aus dem Unterricht im Fach „Intersprachliche Wissensvermittlung“'. *Fachsprache*, 1-2: 67-86.
- Andersen, Mette Skovgaard & Lisbeth Verstraete-Hansen (2014). 'Interkulturel kompetence'. I Hanne Leth-Andersen, Susana Fernández, Dorte Fristrup & Birgit Henriksen (red.). *Fremmedsprog i gymnasiet: Teori, praksis og udsyn*. Frederiksberg: Samfundslitteratur. 219-230.
- Billig, Michael (2005). *Banal Nationalism*. Longborough University: Sage Publications Ltd.
- Bredella, Lothar (2001). 'Zur Dialektik von Eigenem und Fremden beim interkulturellen Verstehen'. *Der fremdsprachliche Unterricht Englisch*, 5: 10-14.
- Brinker, Klaus (1985). *Linguistische Textanalyse*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Brislin, Richard, Kenneth Cushner, Cherrie Craig & Mahealani Yong. (1986). *Intercultural Interactions. A Practical Guide*. Beverly Hills: Sage.
- Byram, Michael (2000). 'Evaluering af interkulturel kompetence'. *Sprogforum*, 18 (6). 8-13.
- Choi, Sonja (2006). 'Acquisition of modality'. I William Frawley (red.), *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter. 141-171.
- Durst-Andersen, Per (2008). 'Linguistics as Semiotics. Saussure and Bühler Revisited'. *Signs*, 2: 1-29.
- Durst-Andersen, Per (2011a). *Linguistic Supertypes: A Cognitive-Semiotic Theory of Human Communication*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Durst-Andersen, Per (2011b). *Bag om sproget: Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Hans Reitzel.
- Durst-Andersen, Per (2015). Bag om det danske sprog i forbindelse med oversættelse. *Babelfisken*. URL: <https://babelfisken.wordpress.com/2015/05/05/bag-om-det-danske-sprog-i-forbindelse-med-oversaettelse/>
- Hofstede, Geert (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. London: Sage Publications.
- Illeris, Knud (2012). 'Kompetencetænkning i vidensøkonomien'. I Hanne Leth-Andersen & Jens Christian Jacobsen (res.), *Uddannelseskvalitet i en globaliseret verden. Vidensøkonomiens indtog i de videregående uddannelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur. 139-155.
- Jakobson, Roman (1959). 'On linguistic aspects of translation'. I Reuben Brower (red.), *On Translation*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 232-239.
- Jensen, Eva Skafte (1997). 'Modalitet og dansk'. *NyS. Nydanske studier og almen kommunikationsteori*, 23: 9-24.
- Kniffka, Hannes (1995). *Elements of Culture-Contrastive Linguistics*. Frankfurt am Main: P. Lang.
- Kramsch, Claire (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Kramsch, Claire (2009). 'Discours, the symbolic dimension of intercultural competence'. I Adelheid Hu & Michael Byram (red.), *Interkulturelle Kompetenz und fremdsprachliches Lernen. Modelle, Empirie, Evaluation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George (1987). *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Levinson, Stephen (1994 [1983]). *Pragmatics*. Malta: Cambridge University Press.
- Nord, Christiane (1997). *Translation as a Purposeful Activity*. Manchester: St. Jerome.
- Nuyts, Jan (2006). 'Modality: Overview and linguistic issues'. I William Frawley (red.), *The Expression of Modality*. Berlin: Mouton de Gruyter. 1-26.
- Schroll-Machl, Sylvia (2013). *Die Deutschen – Wir Deutsche. Fremdwahrnehmung und Selbstsicht im Berufsleben*. Göttingen: Vandernhoeck & Ruprecht.
- Thomas, Alexander, Silvia Schroll-Machl, Stefan Kammhuber & Eva Ulrike Kinast (red.). (2009). *Handbuch Interkulturelle Kommunikation und Kooperation: Band 1 und 2 zusammen*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Undervisningsministeriet: *Den danske kvalifikationsramme for livslang læring* (2010) . URL: <http://www.uvm.dk/Service/Publikationer/Publikationer/Uddannelse-og-undervisning-for-voksne/2010/Kvalifikationsramme>. Downloadet den 29.08.2015.
- Warner, Chantelle (2009). 'Hey, you! The Germans! Using literary pragmatics to teach language as culture'. *Die Unterrichtspraxis*, 42 (2): 162-168.